

МАТЕРІАЛИ ДО БРІОФЛОРИ ПАРКІВ МІСТА ХЕРСОНА

Херсон, парки, бріофлора, мохоподібні

Вивчення рослинного світу сьогодні переважно концентрується на дослідженні природної флори. Разом з тим заслуговує на увагу і вивчення флори міст, в тому числі і такого її компонента, як мохоподібні. В ботанічній літературі останніх років є ряд публікацій з даної проблематики [3, 5]. На території міст півдня України, в тому числі і Херсона, детальні дослідження урбанобріофлори не проводилися, хоча загалом природна бріофлора півдня України досліджена досить детально [1, 2].

Одним з найцікавіших у флористичному відношенні антропогенних ландшафтів міста є парки. Бріофлора цього територіального елемента в місті Херсоні залишається недостатньо вивченою, що і визначило актуальність теми нашого дослідження.

Метою даної роботи було вивчення бріофлори парків м. Херсона та її детальний аналіз.

Особливості природних умов території міста Херсона визначаються його географічним положенням на півдні України в межах степової зони Східноєвропейської рівнини. Місто розташоване в 70 км північніше узбережжя Чорного моря. З заходу на схід воно простягається на 14,8 км, з півночі на південь - на 9 км. Площа міста - 97,5 км². Херсон витягнувся вздовж правого високого берега Дніпра і частково заходить в долину річки (острови Карантинний та Малий Потьомкінський), що сильно впливає на структуру урбанобріофлори. Рельєф в цілому рівнинний, однак рівні ділянки поверхні чергуються з кількома балками, що пронизують місто з півночі на південь відкриваючись в долину Дніпра [4].

Клімат району дослідження – помірно континентальний, середня температура повітря в січні дорівнює -3,3° С, в липні - +22,8° С; річна кількість опадів 343 мм [6].

Матеріалами для написання роботи послужили мохоподібні, зібрані на території ряду міських парків протягом 2003 – 2004 рр. Дослідженнями були охоплені парк ім. Ленінського комсомолу, парк ім. Шумського, парк ім. Леніна та Парк Слави, розташовані в адміністративному центрі міста Херсон.

За результатами наших досліджень, бріофлора парків центральної частини м. Херсон налічує 28 видів мохоподібних; 3 види представлені внутрішньовидовими таксонами – 3 різновидності. Виявлені мохи належать до 16 родів 10 родин класу *Bryopsida*. Переважаючими є верхоплідні мохи – 21 вид (75% від загальної кількості видів), до бокоплідних належать 7 видів (25%).

Видовий склад парків м. Херсона (центральної частини)

Amblystegium varium (Hedw.) Lindb., *Amblystegium serpens* (Hedw.) B.S.G., *Brachythecium velutinum* (Hedw.) B.S.G., *Bryum argenteum* Hedw., *Bryum capillare* Hedw., *Bryum capillare* var. *flaccidum* (Brid.) B.S.G., *Bryum capillare* var. *latifolium* Moenk., *Bryum caespiticium* Hedw., *Ceratodon purpureus* (Hedw.) Brid., *Encalypta streptocarpa* Hedw., *Funaria hygrometrica* Hedw., *Grimmia pulvinata* (Hedw.) Sm., *Hypnum cupressiforme* Hedw., *Leptodictyum riparium* (Hedw.) Warnst., *Leskea polycarpa* Hedw., *Orthotrichum affine* Brid., *Orthotrichum diaphanum* Brid., *Orthotrichum gymnostomum* Bruch ex Brid., *Orthotrichum pumilum* Sw., *Orthotrichum speciosum* Nees, *Orthotrichum striatum* Hedw., *Phascum cuspidatum* Hedw., *Pterygoneurum ovatum* (Hedw.) Dix., *Pterygoneurum subsessile* (Brid.) Jur., *Pylaisia polyantha* (Hedw.) Schimp., *Schistidium apocarpum* (Hedw.) B. et S., *Tortula aestiva* P. Beauv., *Tortula muralis* Hedw., *Tortula muralis* var. *obcordata* Schimp., *Tortula ruraliformis* (Besch.) Grout, *Tortula papillosa* Wils.

Таксономічний аналіз показав, що найбільшою кількістю родів представлена родина *Pottiaceae* (3 роди, що складає 18,75% від загальної кількості родів). До *Grimmiaceae*, *Amblystegiaceae* та *Hypnaceae* належать по 2 роди (по 12,5%). Решта родин – *Bryaceae*, *Ditrichaceae*, *Encalyptaceae*, *Funariaceae*, *Leskeaceae*, *Brachytheciaceae*, *Orthotrichaceae* є монородовими. Щодо кількості видів, то тут провідними є родини *Pottiaceae* (7 видів, 25% від загальної кількості видів) та *Orthotrichaceae* – 6 видів (21,4%). Родини *Bryaceae* та *Amblystegiaceae* представлені 3 видами (10,7%), *Hypnaceae* та *Grimmiaceae* – 2 видами (7,1%). Родини *Ditrichaceae*, *Encalyptaceae*, *Funariaceae*, *Brachytheciaceae* в дослідженій бріофлорі є моновидовими. Серед родів за кількістю видів домінуючим є *Orthotrichum* (6 видів, 25%). До роду *Tortula* належать 4 види (14,3%), до роду *Bryum* – 3 види (10,7%), *Amblystegium* і *Pterygoneurum* представляють 2 види, решта родів – *Brachythecium*, *Ceratodon*, *Encalypta*, *Grimmia*, *Funaria*, *Hypnum*, *Leptodictyum*, *Leskea*, *Pylaisia*, *Schistidium* (50% від загальної кількості родів) – моновидові.

За результатами таксономічного аналізу можна зробити наступні висновки. Перевищення кількості верхоплідних мохів над бокоплідними, а також панівне положення родини *Pottiaceae* (за родовим та видо-

вим багатством) є характерними ознаками бріюфлори степової зони в цілому. Представники родини *Orthotrichaceae* приурочені на дослідженій території до дерев та кам'янистих субстратів, як і взагалі на півдні України.

В степовій зоні переважають види неморального – 11 (39,3%) і аридного – 7 (25%), з незначною участю видів космополітного – 6 (21,4%) та бореального – 4 (14,3%).

Отже, на основі отриманих даних можна зробити висновок про те, що перевага в бріюфлорі видів неморального, аридного і бореального елементів – характерна ознака європейських рівнинних аридноголарктичних та південних сильвопалеарктичних бріюфлор [1].

В бріюфлорі парків м.Херсона переважають види з голарк-тичним, біполярним, космополітним, та паннеморальним ареалом. На долю видів голарктичного субелементу приходиться 42,9%, біполярного 28,6%, паннеморального – 7,14% та космополітів – 21,4%. Подібний склад переважаючих еволюційно-географічних елементів спостерігається і в бріюфлорах всіх провінцій степової зони [1].

Отримані на основі аналізу спектру життєвих форм (біоморфологічний спектр) показав, що в бріюфлорі парків м. Херсона переважають життєві форми - дернина рихла, подушка мала і плоский килим – 28,6%, дернина плоска (10,7%) та дернина подушковидна (3,6%).

Провідним екологічним фактором в розповсюдженні рослин (а також мохоподібних) є зволоженість місцеперебування.

А) Екологічні групи мохоподібних по відношенню до зволоженості місцеперебування: мезоксерофіти, ксерофіти, мезофіти, гігрофіти, гігродрофіти. Провідне місце в екологічній структурі бріюфлори парків м. Херсона займають мезоксерофіти (42,9%). Друге - ксерофіти (39,3%). На третьому знаходяться мезофіти (7,4%). Останні екологічні групи мохоподібних парків міста Херсона складають 3,6%.

Б) Екологічні групи мохоподібних по відношенню до освітлення субстрату.

На основі спостережень в природі і проведеного аналізу нами виділені три екологічні групи мохоподібних парків м. Херсона по відношенню до світла: геліофіти, сциофіти та геліосциофіти. Переважають серед мохоподібних парків м. Херсона – геліофіти (64, 3%) . Значною кількістю в бріюфлорі парків м. Херсона є види екологічної групи геліосциофітів (25%). Сциофіти в ценозах мохоподібних парків м. Херсона складають 10,7%.

Тобто на формування флори мохоподібних в парках міста Херсона, з одного боку, вплинули природно-кліматичні умови регіону, з ін-

шого – специфіка самих паркових ценозів, зокрема наявність таких субстратів, як кора дерев, ґрунт та вапнякові брили огорожі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко М.Ф. Анализ бриофлоры степной зоны Европы. – Киев: Фитосоцицентр, 1999. – 180 с.
2. Бойко М.Ф. Мохообразные в ценозах степной зоны Европы. – Херсон: Айлант, 1999. – 160 с.
3. Гапон Ю. Епіфітна бриофлора зеленої зони м. Полтави та її особливості // Актуальні проблеми флористики, систематики, екології та збереження фіторізноманіття. Мат. конф. молодих вчених-ботаніків України (Львів, Івано-Франково, 6 – 10 серпня 2002 р.) – Львів, 2002. – С. 15 – 16.
4. История городов и сел Украинской ССР. Херсонская область. - К.: Изд-во Укр. энцикл., 1983. - 482 с.
5. Мамчур З.І. Стан епіфітних мохоподібних зелених насаджень Львова та його околиць // Охорона генофонду рослин в Україні: Тези доп. наук. конф. (Кривий Ріг, травень 1994 р.) – Донецьк, 1994 – С. 93- 94.
6. Природа Херсонської області. Фізико-географічний нарис. (Відп. ред. М.Ф. Бойко). - Київ: Фітосоціоцентр, 1998. - 120 с.

The data about 28 species, 16 genera and 10 familia from class Bryopsida of Kherson's parks are provided in the article.

В статтє приведенє свєдєнєя о произрастании в парках г.Херсона 28 видов мохообразных: представителей 16 родов 10 семейств класса Bryopsida.

Рекомендовано до друку кафедрою ботаніки Херсонського держуніверситету.

ББК 74Я5
М54

СВИДОЦТВО ПРО ДЕРЖАНУ РЕЄСТРАЦІЮ СЕРІЯ КВ №3804, ВИДАНЕ
МІНІСТЕРСТВОМ ІНФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ 20.05.1999 р.

Адреса редколегії: Україна, 73000, Херсон, вул.40 років Жовтня, 27, к. 714.
Тел.+380552- 32-67-54 E-mail:vanvan@kspu.kherson.ua

Редакційна колегія:

- Бойко М.Ф. – відповідальний редактор, зав.кафедри ботаніки Херсонського державного університету (ХДУ), професор, доктор біологічних наук
- Голобородько Є.П. – заст. відповідального редактора, зав.кафедри лінгводидактики ХДУ, професор, член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук
- Співаковський О.В. – проректор ХДУ, доцент, кандидат фізико-математичних наук
- Гончар А.Д. – професор Національного педагогічного університету ім.М.П. Драгоманова, доктор філологічних наук
- Пентилюк М.І. – зав.кафедри українського мовознавства ХДУ, професор, доктор педагогічних наук
- Пехота О.М. – професор кафедри педагогіки Миколаївського державного університету, професор, доктор педагогічних наук
- Стариков І.М. – професор кафедри психології Миколаївського державного університету, професор, доктор педагогічних наук

Друкується за постановою Вченої Ради Херсонського державного університету

М54 Метода: Збірник наукових праць. Випуск “Наукова думка”. – Херсон: Айлант, 2004.- 60с.